

підвищення рівня довіри суспільства до дій регулятора ринку лізингових операцій; створення єдиної електронної статистично-інформаційної бази даних; перегляд переліку індикаторів фінансової стабільності; оптимізація методики проведення кредитного скорингу під час аналізу фінансового стану лізинго-одержувачів малого та середнього бізнесу та ін., безумовно, стануть підґрунтям для покращення функціонування самого ФКМЗЛО.

УДК 336.711

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Левченко О.А. Фінансово-кредитний механізм забезпечення лізингових операцій / О.А. Левченко // Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України. 2017. Випуск 3 (125). С. 41–46.
2. Податковий кодекс України від 02.12.2010 р. № 2755-VI. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2755-17/page>
3. Закон України «Про Національний банк України» від 20.05.1999 р. № 679-XIV. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/679-14>

Огородник В.В.

*кандидат економічних наук,
доцент кафедри економіки та менеджменту
Інституту банківських технологій та бізнесу
«Університет банківської справи»*

УЗАГАЛЬНЕННЯ ТА СИСТЕМАТИЗАЦІЯ ПІДХОДІВ ДО КЛАСИФІКАЦІЇ БАНКІВ З ДЕРЖАВНОЮ УЧАСТЮ

Стаття присвячена аналізу та узагальненню підходів до класифікації банків з державною участю, а також розробленню та обґрунтуванню власного бачення класифікації цих банків. На основі проведеного аналізу наявних у світовій практиці теоретичних підходів до класифікації банків з державною участю визначено необхідність їх удосконалення, що пов'язане, зокрема, з відсутністю чітких критеріїв розподілу банків на типи, певною суб'єктивністю визначення ступеня впливу держави на банки. В результаті проведеного дослідження визначено десять критеріїв стратифікації банків з державною участю.

Ключові слова: банк з державною участю, класифікаційна ознака, класифікація, класифікація банків з державною участю.

Огородник В.В. ОБОБЩЕНИЕ И СИСТЕМАТИЗАЦИЯ ПОДХОДОВ К КЛАССИФИКАЦИИ БАНКОВ С ГОСУДАРСТВЕННЫМ УЧАСТИЕМ

Статья посвящена анализу и обобщению подходов к классификации банков с государственным участием, а также разработке и обоснованию собственного видения классификации этих банков. На основе проведенного анализа существующих в мировой практике теоретических подходов к классификации банков с государственным участием определена необходимость их усовершенствования, что связано, в частности, с отсутствием четких критериев распределения банков на типы, субъективностью определения степени влияния государства на банки. В результате проведенного исследования определены десять критериев стратификации банков с государственным участием.

Ключевые слова: банк с государственным участием, классификационный признак, классификация, классификация банков с государственным участием.

Ohorodnyk V.V. GENERALIZATION AND SYSTEMIZATION OF APPROACHES TO STATE-OWNED BANKS CLASSIFICATION

The article is devoted to the analysis and generalization of scholarly approaches to the state-owned banks classification, as well as to the author's personal vision of the discussed classification. The analysis of the existing theoretical approaches to the classification of the state-owned banks allows singling out the ways of its improvement which are determined firstly by the absence of clear-cut criteria of the banks stratification into types, certain subjectivity in determining the degree of state influence on the banks in question, etc. As a result of the research, the following ten classificatory criteria for the stratification of the state-owned banks are determined.

Keywords: state-owned bank, classificatory feature, classification, state-owned banks classification.

Постановка проблеми. У сучасних умовах виникають питання не тільки однозначного тлумачення змісту поняття «банк з державною участю», але й класифікації банків з державною участю. Відповідно, методологічно важливим питанням є типологія наявних у світовій практиці банків з державною участю, а також систематизація їх сукупності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження теоретичних підходів до класифікації банків з державною участю та державної присутності в банківському секторі економіки загалом знайшло відображення в працях таких провідних вчених, як, зокрема, А.В. Верніков [1], С.С. Бабаєв [2; 3], О.С. Гасанов, А.М. Стадник [4], К.О. Глушкова [5], М.М. Колягіна [6], В.Е. Кролівецька, І.В. Солдатенкова [7]. Аналіз економічної літератури з досліджуваного питання показав, що існують найрізноманітніші класифікації банків з державною участю. Здебільшого кожен вче-

ний розглядає лише певну ознаку, за якою пропонує здійснювати класифікацію цих банків.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. За умов посилення інтеграційних та глобалізаційних процесів проблеми функціонування та розвитку банків з державною участю в банківській системі України потребують поглибленого вивчення. Актуальність дослідження обумовлена відсутністю єдиної класифікації банків з державною участю з оптимальним набором класифікаційних ознак.

Мета статті полягає в систематизації наявних теоретичних підходів до класифікації банків з державною участю та розробці узагальнюючої класифікації цих банків на основі вибору оптимального набору класифікаційних ознак. Удосконалена автором класифікація дасть можливість врахувати всі специфічні риси діяльності банків з державною участю та особливості їх взаємовідносин зі стейкхолдерами.

Задля досягнення визначеної мети дослідження необхідно виконати такі завдання:

– узагальнити наявні у світовій практиці теоретичні підходи до класифікації банків з державною участю;

– виділити найбільш суттєві класифікаційні ознаки для класифікації банків з державною участю;

– обґрунтувати класифікацію банків з державною участю на основі оптимального набору класифікаційних ознак.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Питання класифікації банків з державною участю є недостатньо висвітленим в економічній літературі та досі залишається дискусійним, оскільки кожен з наявних підходів до класифікації банків з державною участю включає одну чи декілька класифікаційних ознак, що не дає змогу дати вичерпну характеристику.

Так, російський науковець С.С. Бабаєв [2] класифікує на дві групи банки з державною участю залежно від розміру частки держави у статутному капіталі. Перша група включає банки з державною часткою у статутному капіталі більше 50%. При чому зазначається, що може бути як пряма участь держави в капіталі банку (частка статутного капіталу банку належить безпосередньо державі), так і опосередкована (частка статутного капіталу належить державним підприємствам чи установам). Друга група включає банки з державною часткою у статутному капіталі менше 50%.

Така класифікація дає змогу визначити різновиди банків з державною участю залежно від частки держави у статутному капіталі та розділити на банки з прямою й опосередкованою державною участю.

Продовжив напрацювання у цьому напрямі та вдосконалив класифікацію банків з державною участю С.С. Бабаєва російський вчений А.В. Верніков [1]. Автор запропонував класифікувати банки з державною участю на банки, які контролюються державою, та інші банки, які перебувають під впливом держави. Причому основна увага у представленій класифікації приділена банкам, які безпосередньо чи опосередковано належать державі, а також банкам, управління якими здійснює держава.

А.В. Верніковим виділено ознаки, за якими можна визначити банки, що піддаються впливу держави [1, с. 6]:

– держава чи державне підприємство виступає міноритарним акціонером;

– організація, яка займається страхуванням депозитів фізичних осіб, координує процедуру санації певного банку;

– державна установа чи компанія через участь своїх топ-менеджерів у раді директорів (наглядовій раді) має певний вплив на стратегічне управління, не дає змогу одноосібно приймати ключові рішення тощо.

З наведеного переліку ознак видно, що відсутні чіткі критерії визначення державного впливу на банки.

Далі зазначимо, що групу контрольованих державою банків А.В. Верніков поділяє на дві підгрупи, а саме банки, що належать державному капіталу, та банки, що управляються державою. Категорія банків, що управляються державою, включає банки, у яких управління здійснюється державою чи органами державної влади. Таким чином, держава може навіть не володіти контрольним пакетом акцій, а впливати на прийняття ключових рішень через механізми корпоративного управління.

Підгрупу банків, що належать державному капіталу (державна власність у банках складає більше

50% статутного капіталу), поділено на банки з прямою та опосередкованою державною власністю. Так, безпосередньо державі належать ті банки, головним чи єдиним акціонером яких є органи виконавчої влади різних рівнів, а також Центральний банк. До банків, які опосередковано належать державі, автор відносить банки, які контролюються державним капіталом, але не органами державної влади. У цьому разі акціонерний контроль за банком можуть здійснювати державні компанії та інші установи.

Виділяють такі переваги цієї класифікації банків з державною участю відносно інших:

– під час визначення контролю з боку держави не обмежувались лише критерієм участі в капіталі, оскільки держава може здійснювати вплив на управління банком, навіть не володіючи контрольним пакетом акцій;

– розширено трактування банків з державною участю, тобто не тільки як фінансово-кредитних установ у яких більше 50% статутного капіталу належить державі, але й як фінансово-кредитних установ з опосередкованою участю держави.

Отже, у розумінні А.В. Вернікова типологія банків з державною участю представляється складною багаторівневою системою. Як недолік цієї класифікації можемо виділити певну суб'єктивність підходу до визначення банків, які перебувають під впливом держави. Таким чином, розглянута класифікація потребує уточнення та доопрацювання.

Видозміненою класифікацією А.В. Вернікова [1] є підхід, представлений у роботі О.С. Гасанова та А.М. Стадника [4, с. 20]. Науковці поділили банки з державною участю за такою класифікаційною ознакою, як корпоративний вплив, контроль та управління:

1) банки, які перебувають у безпосередній власності держави (органи державної влади будь-якого рівня безпосередньо володіють контрольним пакетом акцій);

2) банки, які перебувають в опосередкованій власності держави (контрольний пакет акцій належить компаніям і банкам, капітал яких формується за рахунок коштів державних органів влади чи державних підприємств).

Запропонований автором поділ банків з державною участю дає змогу розділити їх залежно від механізму корпоративного управління та контролю. Однак недоліком зазначеної класифікації є її узагальнений характер.

Класифікацію банків з державною участю представлено також у роботі К.О. Глушкової [5, с. 11], згідно з якою банки з державною участю поділяються залежно від механізму взаємодії банку та держави на:

1) банки, які перебувають у власності держави, тобто банки з мажоритарною участю держави в капіталі; ці банки можуть належати безпосередньо державі, а можуть належати державним підприємствам;

2) банки, які перебувають під контролем держави, тобто, окрім банків, які перебувають у власності держави, також відносимо банки, щодо яких виявлено участь держави в управлінні;

3) банки, які перебувають під впливом держави, що становлять найбільшу групу банків, до якої, окрім двох вищевказаних категорій, входять також банки з міноритарною участю держави в капіталі, що не передбачає участі в управлінні.

Натомість М.М. Конягіна [6, с. 7] поділяє банки з державною участю за трьома класифікаційними ознаками:

1) відповідно до структури капіталу (державні банки – це ті, 100% статутного капіталу яких нале-

жить державі; банки зі змішаною структурою капіталу; муніципальні банки);

2) відповідно до спеціалізації діяльності (галузеві, універсальні, ощадні, іпотечні, зовнішньоторговельні банки);

3) відповідно до способу участі держави в діяльності банку (банки у яких держава виступає акціонером, учасником, постачальником ресурсів, гарантом тощо).

Перевага запропонованої М.М. Конягіною класифікації полягає в можливості диференціювати форми впливу держави на ринку банківських послуг, підвищити якість оцінки корпоративного управління.

В.Е. Кролівецька та І.В. Солдатенкова [7, с. 143] обґрунтували доцільність стратифікації банки з державною участю за такими класифікаційними ознаками, як тип власника частки держави в капіталі банку; організаційно-правова форма; структура капіталу; організаційна структура; механізм взаємодії банку з державою; наявність філіалів; спеціалізація діяльності.

Узагальнивши наявні у світовій практиці теоретичні підходи до класифікації банків з державною участю, можемо виділити найбільш суттєві класифікаційні ознаки:

- частка держави у статутному капіталі;
- механізм управління банком;
- корпоративний вплив, контроль та управління банком;
- алгоритм взаємодії держави та банку;
- спосіб участі держави в діяльності банку.

З метою обґрунтування подальшої стратегії розвитку банку з державною участю необхідно визна-

чити різновиди цих банків на основі оптимального набору класифікаційних ознак, що в подальшому спростить процедуру вибору та реалізації стратегічного напрямку діяльності банку.

Класифікуючи банки з державною участю, маємо визначити мету класифікації, вибрати класифікаційні ознаки та ранжувати отримані результати. Мета класифікації банків з державною участю передбачає розподіл усієї сукупності цих банків на типи за визначеними ознаками.

Зважаючи на необхідність окреслення усіх можливих стратегічних напрямів діяльності банків з державною участю за складних економічних умов, вважаємо доцільним удосконалити класифікацію цих банків (табл. 1).

З представленої у табл. 1 класифікації можемо виділити загальні класифікаційні ознаки, які притаманні усім банками (тип здійснюваних банківських операцій; розгалуженість філіальної мережі; фінансовий стан банку) та специфічні, які характерні лише банкам з державною участю (постійність або тимчасовість діяльності банку; алгоритм взаємодії держави та банку; характер участі держави в капіталі банку; спеціалізація банку; частка державної власності в статутному капіталі; структура капіталу банку; корпоративне управління банком).

Розглянемо більш детально окремі класифікаційні ознаки. На нашу думку, залежно від спеціалізації діяльності банків з державною участю їх можна поділити на універсальні банки, які функціонують на загальних засадах з іншими банками, надаючи широкий спектр банківських послуг, та спеціалізовані (банк розвитку, іпотечний, ощадний та земель-

Таблиця 1

Класифікація банків з державною участю

№	Класифікаційна ознака	Вид банку з державною участю за відповідною класифікаційною ознакою
1.	Алгоритм взаємодії держави та банку	– Банки, які перебувають у власності держави; – банки, які перебувають під контролем держави; – банки, які перебувають під впливом держави.
2.	Тип здійснюваних банківських операцій	– Банки з галузевою спеціалізацією; – банки з клієнтською спеціалізацією; – банки із загальним переліком банківських послуг.
3.	Фінансовий стан банку	– Стійкі банки; – проблемні банки; – кризові банки.
4.	Характер участі держави в капіталі	– Банки з часткою статутного капіталу, що належить безпосередньо державі (пряма державна участь у капіталі); – банки з часткою статутного капіталу, що належить державним підприємствам чи установам (опосередкована державна участь у капіталі).
5.	Розгалуженість філіальної мережі	– Банки, у яких немає філіалів; – банки з розгалуженою філіальною мережею.
6.	Спеціалізація банку	– Банк розвитку; – іпотечний банк; – ощадний банк; – земельний банк; – універсальний банк.
7.	Частка державної власності у статутному капіталі	– Банк зі 100% державної власності на акції; – банк, у якому більше 50% статутного капіталу належить державі; – банк, у якому менше 50% статутного капіталу належить державі.
8.	Постійний або тимчасовий характер діяльності банку	– Квазідержавний банк; – націоналізований банк; – санаційний банк; – банк з тимчасовою адміністрацією; – банк, який був створений за участю державного капіталу.
9.	Структура капіталу банку	– Банки з цілковито державною формою власності; – банки зі змішаною формою власності; – банки з муніципальною власністю.
10.	Корпоративне управління банком	– Банки, які управляються державою; – банки з міноритарною участю держави в капіталі та опосередкованим впливом на управління.

Джерело: складено автором

ний банк), які виконують специфічні функції, реалізуючи основні напрями державної політики.

Автором запропоновано також класифікувати банки з державною участю залежно від постійного або тимчасового характеру діяльності банку. Адже банки можуть створюватися як фінансово-кредитні установи з державним капіталом одразу (наприклад, «Ощадбанк», «Укрексімбанк»), а можуть бути перетворені на банки з державною участю через кризовий стан та задля запобігання банкрутству («Приватбанк», «Укргазбанк» тощо). Банки з державною участю за постійним/тимчасовим характером діяльності поділяють на квазідержавні банки; націоналізовані банки; санаційні банки; банки з тимчасовою адміністрацією; банки, які були створені за участю державного капіталу.

Залежно від частки державної власності у статутному капіталі банків з державною участю пропонуємо класифікувати їх на банки зі 100% державної власності на акції (державні банки, цілковито підконтрольні державі); банки, у яких більше 50% статутного капіталу належить державі (державна володіє контрольним пакетом акцій та має усі важелі впливу на управління банком); банки, у яких менше 50% статутного капіталу належить державі (державна виступає акціонером, але не має значного впливу на прийняття ключових рішень). Виділення саме трьох типів банків з державною участю за цією класифікаційною ознакою дає можливість уточнити розуміння змісту поняття «банк з державною участю» (не тільки як банк з 50–100% державної частки у статутному капіталі, але й як банк з державною часткою менше 50%).

Таким чином, проведені автором узагальнення та систематизація теоретичних підходів до класифікації банків з державною участю дають змогу вдосконалити класифікацію цих банків шляхом виділення нових класифікаційних ознак, таких як тип здійснюваних банківських операцій та постійний / тимчасовий характер діяльності банку. Розроблена класифікація включає чіткі та об'єктивні крите-

рії розподілу банків на типи, а також дає можливість здійснювати обґрунтований вибір стратегічних напрямів діяльності банків з державною участю, приймати виважені рішення поточного характеру, що сприятиме підвищенню конкурентоспроможності банків за складних економічних умов.

Висновки. Підсумовуючи, можемо зазначити, що авторське бачення класифікації банків з державною участю включає оптимальний набір класифікаційних ознак, які найбільш повно розкривають специфіку діяльності банків з державною участю, а окремі з них (тип здійснюваних банківських операцій; розгалуженість філіальної мережі; фінансовий стан банку) у перспективі можуть бути використані також для класифікації інших банків, а не тільки для класифікації банків з державною участю. Запропонований підхід, на відміну від наявних, є комплексним та сприятиме прийняттю рішень про вибір банками найефективніших стратегій відповідно до сучасних умов господарювання.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Верников А.В. Доля государственного участия в банковской системе России. Деньги и кредит. 2009. № 11. С. 4–14.
2. Бабаев С.С. Какой банк можно назвать государственным. Деньги и кредит. 2007 № 7. С. 58–61.
3. Бабаев С.С. Эффективность деятельности банков с государственным участием (на примере ОАО «Сбербанк России»): автореф. дисс. ... канд. экон. наук. Москва, 2010. 36 с.
4. Гасанов О.С., Стадник А.М. Границы и масштабы присутствия государства в российской банковской системе. Финансы и кредит. 2012. № 48. С. 19–25.
5. Глушкова Е.А. Банки с государственным участием в системе финансового посредничества на современном этапе: автореф. дисс. ... канд. экон. наук. Москва, 2011. 26 с.
6. Конягина М.Н. Банки с государственным участием в банковской системе Российской Федерации: автореф. дисс. ... докт. экон. наук. Санкт-Петербург, 2013. 43 с.
7. Кропивецкая В.Э., Солдатенкова И.В. Государственные банки в современной российской банковской системе. Журнал правовых и экономических исследований. 2013. №4. С. 140–144. URL: http://giefjournal.ru/sites/default/files/031_2.pdf.

УДК 336.26

Щур Р.І.

*кандидат економічних наук, доцент кафедри фінансів
Прикарпатського національного університету
імені Василя Стефаника*

МОЖЛИВОСТІ ЗАПОЗИЧЕНЬ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД В КОНТЕКСТІ ПРОЦЕСІВ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ

У статті розглянуто роль місцевих запозичень у фінансовому забезпеченні об'єднаних територіальних громад. Проаналізовано сутність та особливості функціонування інституту місцевих запозичень в контексті децентралізаційних процесів. Запропоновано класифікаційне групування запозичень територіальних громад за окремими ознаками. Здійснено аналіз динаміки запозичень територіальних громад в Україні за структурою їх джерел.

Ключові слова: об'єднані територіальні громади, місцеві запозичення, фінансові ресурси, муніципальні цінні папери, міжнародні фінансові та неурядові організації.

Щур Р.И. ВОЗМОЖНОСТИ ЗАИМСТВОВАНИЯ ТЕРРИТОРИАЛЬНЫХ ОБЩИН В КОНТЕКСТЕ ПРОЦЕССОВ ДЕЦЕНТРАЛИЗАЦИИ

В статье рассмотрена роль местных заимствований в финансовом обеспечении объединенных территориальных общин. Проанализированы сущность и особенности функционирования института местных заимствований в контексте децентрализационных процессов. Предложено классификационная группировка заимствований территориальных общин по отдельным признакам. Осуществлен анализ динамики заимствований территориальных общин в Украине по структуре их источников.

Ключевые слова: объединенные территориальные общины, местные заимствования, финансовые ресурсы, муниципальные ценные бумаги, международные финансовые и неправительственные организации.